

ORSZÁGH Péter

„A magyar irodalom a magyar történelem tükre és alakítója”

(Beszélgetés DR. POMOGÁTS BÉLÁVAL)

Kulcsszavak: POMOGÁTS BÉLA; Erdély irodalma; határon túliak;
kortárs magyar irodalom;

Március végén DR. POMOGÁTS BÉLA egy könyvbemutatót tartott a Szovátai Polgármesteri Hivatal dísztermében, igen „népes” közönség előtt. Elszállásolva a Teleki Oktatási Központban volt, így nem sokat kellett fáradnom, hogy interjút készíthessek vele.

Hogyan telnek a mindennapjai, mivel foglalkozik mostanában?

Elég aktív életet élek annak ellenére, hogy idén leszek hetvenöt éves, de én azt hiszem, hogy az ember addig marad munkaképes, amíg van cél körülötte. Általában elébe megyek azoknak a feladatoknak, amelyeket fontosnak érzek, ezek szellemileg frissen tartanak. Nagyon sok dologgal kell foglalkoznom és foglalkoztam eddig is. Volt némi közéleti szerepem a mögöttünk lévő két évtizedben, ugyanis az azt megelőző időszakban távol tartottam magam a politikai életől. Dolgoztam a Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtudományi Intézetében, itt rengeteg cédulát gyűjtöttem, ekkor alapoztam meg a kutatómunkámat is. Heteket töltöttem el a könyvtárban gyűjtőmunkával, azonban ez lehetetlen volt a '89/'90-es változások után, ugyanis kivettem a részem a közéletből. Voltam az Írószövetség elnöke hat éven

keresztül, összesen hét évet töltöttem el az Illyés Közalapítvány tagja, később elnökeként. Ezek a közszereplések nagyon sok időmet elvették, de mára már megszabadultam ezektől a terhektől. Amikor az Illyés Közalapítvány elnöke voltam, akkor volt olyan esztendő, hogy százhatvan napot töltöttem távol az otthonomtól, különböző az alapítvánnyal összefüggő tanácskozások, programok miatt. Azóta már „felszabadultam”, így ismét elég sokat tudok dolgozni a szakmámban. Nem politikus és nem közéleti szereplő vagyok, hanem irodalomtörténész. Az a dolgom, hogy tanulmányokat és könyveket írok. Az elmúlt egy-két évet elég sok könyvnek az írása töltötte ki. Elkezdtem megírni az erdélyi magyar irodalom történetét, melynek az első kötetét mutattuk be Szovátán is, de közben dolgozom a második kötetten is. Ezek mellett folyamatosan írok irodalmi tanulmányokat, könyvbírálatokat, készíték szöveggyűjteményeket, sajtó alá rendezéseket. Például a felvidéki Dunaszerdahelyen, egy ottani magyar kiadónál jelent meg egy szöveggyűjtemény, amely a magyar tájakról szóló irodalomnak a legérdekesebb alakjait gyűjtötte kötetbe. Ott szerepel Budapest,

a Dunántúl, a Tiszántúl, Felvidék, Kárpátalja, Erdély, Bácska vagyis a Vajdaság. Már le is adtam a folytatását a kiadónak, melyben közel negyven magyar városról szóló tanulmány olvasható.

Idén megjelent egy másik szöveggyűjteményem is, amelyben azok az írások olvashatóak, amelyek Erdély északi részének az 1940-es visszatérését örökítik meg. Olyan szépirodalmi szövegeket – verseket, elbeszéléseket, irodalmi esszéket – emeltem be, amelyek azt a történelmi pillanatot rögzítették. Magam is meg voltam lepődve, milyen nagy irodalma van ennek a történelmi változásnak, és hogy ez mennyire elfelejtődött.

Január elején az emigráns magyar irodalom néhány nagy alakjáról készült tanulmányaimat gyűjtöttem egy könyvbe, például MÁRAI SÁNDORRÓL, Cs. SZABÓ LÁSZLÓRÓL, KOVÁCS IMRÉRŐL, SZABÓ ZOLTÁNÓRÓL, HATÁR GYÖZŐRŐL és másokról. Egy kiadóval megállapodtam, hogy írok KÓS KÁROLYRÓL egy könyvet, ebben nem a politikai tevékenységéről, hanem elsősorban irodalmi működéséről szeretnék beszélni. Van egy másik felkérésem is, amit az év végéig szeretnék tető alá hozni. A '80-as évek elején megjelent egy könyvem a transzilvanizmusról az Akadémiai Kiadónál, és egy budapesti kiadó arra bízott, hogy adjam ki még egyszer. Nem az akkori szöveget adnám ki, bizonyos mértékig át akarom alakítani. Fejezeteket szeretnék elhagyni, és új részekkel szeretném kiegészíteni, melyek azzal foglalkoznának, hogy az erdélyi gondolatnak milyen változatai voltak. Többen is megszólaltatták a transzil-

vanizmus gondolatát, de mást értettek alatta. Egészen másra vonatkoztatva például TAMÁSI ÁRON és MAKKAI SÁNDOR vagy KÓS KÁROLY. Néhányuk erkölcsi fogalomként értelmezte, mások regionális gondolkört értettek alatta. Már régen felkért az Akadémiai Kiadó, hogy ILLYÉS GYULÁRÓL írjak egy nagy-monográfiát, ugyanis eddig sokat írtam ILLYÉSRŐL. Én vagyok ILLYÉS GYULA hagyatékának a gondozója, így a kezem ügyében van egy hatalmas mennyiségű anyag, amit ha felhasználok a könyv megírása során, kiegészülhet az ILLYÉSRŐL kialakított képünk. Remélem, hogy az Úristen ad még nekem elég időt, hogy ezeket meg tudjam valósítani.

A Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtudományi Intézetének tudományos munkatársa már négy évtizede, minek köszönheti az Intézet, hogy kitartott mellette?

Részben hűséges típus vagyok, nem szeretem megváltoztatni az életem kerekeit. Annak idején nagyon örültem annak, hogy 1965 őszén kaptam egy felkérést, hogy legyek az intézet munkatársa. Ez egy nyugodt hely volt, az embert nem érték politikai inzultusok, ültem a könyvtárban és sokat dolgoztam, ennek is köszönhető, hogy békén hagytak. Tudták azt, hogy tisztességesen elvégzem a munkámat, emiatt nem kellett belépnem a pártba sem. Ez a könyvtári élet kialakította életforma és az íróasztal mellett folytatott munka megfelelt az egyéniségemnek, és ennek meg is volt az eredménye. Ebben a négy évtizedben voltam tudományos segédmunkatárs,

osztályvezető, igazgató - helyettes, végül tudományos tanácsadó. Jól éreztem magam ezen a munkahelyen, nagyon okos és barátságos kollégákkal voltam körülvéve. Annak is köszönhetem a lelki békémet, hogy ott megszabadulhattam azoktól a politikai gyötörésektől, amelyeket egy közéleti szereplőnek el kellett szenvednie. Egy alkalommal felkínáltak nekem egy egyetemi tanári állást a pécsi egyetemen, de úgy láttam, jobban érzem magam az intézetben. Ennek ellenére a budapesti egyetemen évekig tanítottam mint külső előadó, méghozzá társadalmi munkában (ezeknek a soroknak az írója is hallgathatta a tanár urat Budapesten). Az egyetem kérése nyomán - a kollégákat tehermentesítendő - vállaltunk előadásokat, szemináriumok vezetését, így három vagy négy éven keresztül serénykedtem a budapesti egyetemen is. Nem vágytam arra, hogy munkahelyet változtassak még akkor sem, amikor megkísértettek a politika oldaláról, és különböző pozíciókat kínáltak fel, például az államigazgatásban, de eszem ágában sem volt elfogadni.

A tanár úr miben látja annak az okát, hogy a rendszerváltás óta egyre kevesebb író vállal politikai szerepet?

A rendszerváltás pillanatában nagyon sok író vállalt közszereplést, ennek az volt az oka, hogy nem voltak a kommunista rezsimtől független politikusok. Minden szellemi monopólium a párt kezében összpontosult. Ha valaki megpróbált ettől függetlenül gondolkodni vagy bármi rendszerváltót kezdeményezni, akkor előbb-utóbb értelmiségi körökben

találta magát. A Magyar Írószövetség mindig egy ellenzéki szervezet volt, hiszen köztudomású, milyen nagy szerepe volt az 1956-os forradalom kirobbanásában és a leverés utáni csendes ellenállásban, ami megpróbálta valamennyire megvédeni a forradalom eredményeit. A magyar irodalomnak mindig volt egy politikai töltése és szerepe, ebből következik, hogy a rendszerváltás előestéjén - '87/'88 körül - főleg írók voltak azok, akik az ellenzéki politizálásban vállaltak valamilyen szerepet. Egyfelől azok az írók, akik a népi író mozgalom hatása alatt álltak, például CSOÓRI SÁNDOR, CSURKA ISTVÁN, az MDF körül gyülekeztek. Másfelől azok az írók, akik az urbánus irodalomtól kaptak indíttatást, például KONRÁD GYÖRGY, EÖRSI ISTVÁN, az SZDSZ körül helyezkedtek el. A fent említett két pártnak volt igazán nagy szerepe a rendszerváltás idején, és mind a kettőben nagy szerepet kaptak az írók. Azóta ez a szerep megváltozott, az írók szinte teljesen kivonultak a politikai életből, és ez meg is látszik a politikai élet erkölcssein. Ma már szakpolitikusaink vannak, akik átvették az írók kezéből a közéletet. A váltás megtörtént a szomorú eredménnyel, hogy nem olyan emberek kerültek az írók helyébe, akik rátermettek lettek volna, hanem főleg szerencselovagok. A magyar politikának, közéletnek az egyik nagy szerencsétlensége, hogy nagy része nem tartozik az úgynevezett elit-hez. Ezek műveletlen, tapasztalatlan emberek. Nagyon sokszor cinikusak, lelkiismeretlenek, és általában a hatalom

és a pénz bűvöletében végeznek politikai tevékenységet. Egyébként sem az országgal akarnak törődni, hanem a saját boldogulásukkal. Ez nemcsak magyar sajátosság, ez a helyzet a régió legtöbb országában. Az egykori kommunista országokban felnőtt politikai elit alkalmatlan arra, hogy egy országot szakszerűen és lelkiismeretesen igazgasson.

Többször is leírta, hogy a magyar irodalom a magyar történelem tükré és alakítója. Milyen most ez a tükrös?

Elégedetlen vagyok, mert a nemzeti élet alakításában nemigen veszik ki a részüket az írók, nem érdekli őket a közélet, a nemzet sorsa. Magánéleti problémákkal törődnek, kísérleteznek a nyelvvel, a formákkal, esetleg filozófiai kérdések mögé bújnak el. Ahhoz képest, hogy a '80-as évek végéig a magyar irodalomnak milyen óriási szerepe volt a nemzeti tudatnak és a nemzeti mentális egészségnek a kialakításában és megőrzésében, az irodalom elengedte a nemzet kezét. Ma már nem lehet a nemzeti élet alakítójának mondani az irodalmat, és ez nagy veszteséget jelent. Azoknak az íróknak, akik a magyarság szellemi vezetői voltak '89 előtt – gondolok itt ILLYÉS GYULÁra, NÉMETH LÁSZLÓra, MÉSZÖLY MIKLÓSra, az erdélyi irodalomban SÜTŐ ANDRÁSra –, a helyük ma már üres. Nincsenek olyan írók, akik egy nagy tehetség birtokában vállalják a nemzeti lelkiismeret szerepét, és stratégiai tervekkel állítanának a nemzet elé.

Hogyan jellemezné az erdélyi és az anyaországi magyarok egymáshoz

való viszonyát?

Nem mondhatom, hogy a helyzet jó. Az anyaország nagyon sokáig meg volt fosztva az erdélyi magyarság iránti rokonszenv kifejezési lehetőségétől, a második világháború végétől a '80-as évek elejéig. Valójában a '80-as években fedezte fel az anyaország, hogy magyarok élnek az országhatáron kívül is. Elég természetes, hogy elsősorban Erdély iránt mutatkozott meg ez az érdeklődés, hiszen itt van a legnagyobb létszámban élő magyarság. Erdélynek óriási kulturális és történelmi múltja van, és a '70-es, '80-as évek erdélyi irodalma nagyon jelentős volt. Ezért robbanásszerűen megnőtt az érdeklődés Erdély iránt is, ennek nagyon rokonszenves jelei voltak a nemzeti szolidaritás megnyilvánulásában. Gondolok itt például az erdélyi falurombolás elleni tüntetésre Budapesten, amikor több, mint százezer ember vonult fel. Magam is ott voltam, és emlékszem arra a lelkes hangulatra, amely a tömeget elfogta. A rendszerváltozás után, amelyről egyre többen azt gondoljuk, hogy nem úgy sikerült, ahogyan kellett volna, ez a szolidaritás elapadt. Az emberek kihátráltak a közéletből, és csak a magánérvényesülést tartják fontosnak. Közben felépült egy olyan alkultúra, melyet napról napra láthatunk főleg a televízióban, és amelynek már láthatóak az eredményei. Egy olyan kulturális értéksztás és értékzuhanás szemtanúi vagyunk, amely egyre veszélyesebb, és sajnos nem látom azt a politikai erőt, tényezőt, amely ezt megpróbálná megfékezni. Kialakult egy élvezetre,

nyerészkedésre orientált társadalom, ez az anyaországi társadalom harmada. Ugyanakkor létrejött a szegények egyharmada is, amelyik nyomorban él, és egyre inkább elveszti a jövőbe vetett bizalmát. Ma sokkal kevésbé érzékeny az anyaországi nemzetrészt a nemzeti ügyek, a magyar irodalom klasszikus hagyományai iránt, mint korábban. Ez óriási baj, mert ezzel megfosztott az erdélyi világ iránti szolidaritás. Ma már nem nagyon érdekli az anyaországi embereket Erdély söt, bosszantja őket. Ebben nemcsak a politikai manipulációnak volt szerepe, hanem az elszegényedett anyaországi értelmiségnek is, aminek már kevésbé volt lehetősége életben tartani és továbbvinni az együttélést erdélyiek és anyaországiak között, amit korábban örökölték vagy kialakítottak. Szerepe van annak is, hogy az erdélyi magyarok sem viselkedtek mindig úgy, hogy fenntartsák az irántuk érzett rokonszenvet, nagyon sok ijesztő példát tudnék mondani. Az erdélyi politikában is kialakultak azok a szélsőséges ellentétek, amelyek a régió többi országában is megvannak, és ez nem kelt rokonszenvet. Ezen kívül kiderült, hogy az erdélyi magyar politikai életben is nagyon sok – CSAPODY MIKLÓS megfogalmazásával élve – megélhetési politikus van, akik számára a magyarság képviselése a megélhetést és a meggazdagodást jelenti, ez is kiábrándító tényező volt. Azok a nagy tervek, melyeket az anyaországi értelmiség az erdélyivel karöltve dédelgetett: virtuális nemzetegyesítés, határok lebontása az erdélyi magyarság autonómiájának tekintetében, ezeket

a terveket elsodorta az idő. Mi abban bíztunk Budapesten, hogy Romániának az uniós csatlakozása jótékony hatással lesz az erdélyi magyarság számára. Csalódnunk kellett, ugyanis az derült ki, hogy a tagság birtokában a román kormány sokkal sovínisztább politikát képes folytatni, mint amelyet folytatott korábban. Éppen az uniós felvétel érdekében a román politika teret adott az itteni magyar politikának, ami mára szintén a múlté. Hosszú évekig a román kormány tagja volt a magyar párt, azonban amikor Romániát felvették az Európai Unióba, akkor már a magyarokra nem volt szükség, és megint helyre állt az a magyarellenes politika, mely Trianon óta jellemezte az itteni helyzetet. Ezt még senki sem dolgozta fel, nincsen ezzel szemben semmiféle komolyabb ellenhatás. Ma már ott tartunk, hogy a bukaresti kormány még azokat az európai (illem)szabályokat sem kívánja megtartani, melyekre a tagsága kötelezné. A legpregnansabb példája ennek a március 15-e, amikor minden eszközzel meg akarták akadályozni SÓLYOM LÁSZLÓ látogatását. Soha nem fordul elő franciák és németek, osztrákok és olaszok között efféle inzultus, az Európai Unió országai között ez példátlan esemény. Egyszerűen elképzelhetetlen, hogy az azonos szövetségbe tartozó szomszéd ország államfőjét megpróbálják kitiltani az adott ország területéről mondvacsinálni, ostoba érvekkel. A kérdésre visszatérve, én úgy látom, hogy a helyzet nagyon sokat romlott. Romlott elsősorban az anyaország tekintetében, ugyanis az ottani magyarok nagy része

a maga megélhetési gondjai következtében és a belpolitikai állóháború miatti szétziláltságnak a következtében elvesztette az érdeklődését a határon túli magyarok iránt. Romlott még erdélyi magyar vonatkozásban is, mert itt is belső ellentétek osztják meg az itteni magyarok szolidaritását. Harmadrészt romlott a Román Állam tekintetében is, ugyanis a Román Állam viszonylag konciliáns politikája, mely a felvétel érdekében kialakult úgy tíz évvel ezelőtt, megszűnt. A román politikusok már nem érdekeltek abban, hogy az itteni magyarokkal való bánásmódot mint a demokrácia mintáját tüntessék fel. Negyedrészt romlott Európai Unió tekintetben is. Az Unió megvizsgálta Románia politikáját, megtalálta a magyar kisebbség képviselőit a kormányban, amely kisebbség intézményeket kapott, viszonylagos autonómiát élvezett, még ha nem is autonómiának nevezték. Most, hogy Románia benne van az Unióban, az Uniót egyáltalán nem érdekli, hogy Erdélyben mi történik. Annál kevésbé érdekli, mert a kialakult gazdasági válság éppen elég gondot jelent az Unió számára, nem törődnek azzal, hogy Romániában megsértik a magyarok jogait, és azzal még kevésbé törődnek, hogy a Magyar Köztársaság elnökének a látogatását meg akarják akadályozni. Sajnos minden téren romlott a helyzet. Szerintem akkor tudunk előrelépni, ha józanok vagyunk, felmérjük a helyzetünket, és megállapítjuk, hogy melyek legyenek a nemzet egészének a következő lépései.

Milyennek látja a kortárs erdélyi

magyar irodalmat?

Ez az irodalom ma is nagy eredményeket produkál. Az erdélyi magyarságnak mindig az irodalma volt a lelkiismerete és az első számú erkölcsi, szellemi, közéleti intézménye. Sok a tehetség, gondolok SZILÁGYI ISTVÁN új regényeire, LÁSZLÓFFY ALADÁR új verseire, KOVÁCS ANDRÁS FERENC-re és így tovább. Azonban kétségtelen, hogy a mai erdélyi magyar irodalom nagyon sokat veszített a két világháború között induló nagy nemzedék kihalásával, amely lerakta az alapokat. Olyan írókat kellett elveszíteni, mint SÜTŐ ANDRÁS vagy SZABÓ GYULA és még folytathatnám, a hiányuk mély sebeket hagyott az erdélyi magyar irodalomban. Az itteni irodalom ma is nagyon erős, van tíztizenkét olyan személyiség, aki az egyetemes magyar irodalomban is előkelő helyen helyezkedik el. Van egy olyan tényező, amely nagyon megnyugtató: az egyetemes magyar irodalmi élet és intézményrendszere teljesen összekötődött az erdélyi magyar irodalmi élettel és intézményrendszerével. Lényegében nincs trianoni határ az irodalmi életben. Teljesen természetes dolog az, hogy erdélyi írók részt vesznek az anyaországi irodalmi életben, díjakat kapnak, ott vannak az intézményekben, folyóiratokban, a nyilvánosság fórumain; ahogyan anyaországiak is itt vannak Erdélyben a nyilvánosság fórumain. Fontosnak érzem, hogy az erdélyi irodalmat összefoglaló munkám nem Budapesten jelenik meg, hanem Csíkszeredában. Ezt is a kulturális élet természetes egységének a jeleként tudom felfogni.

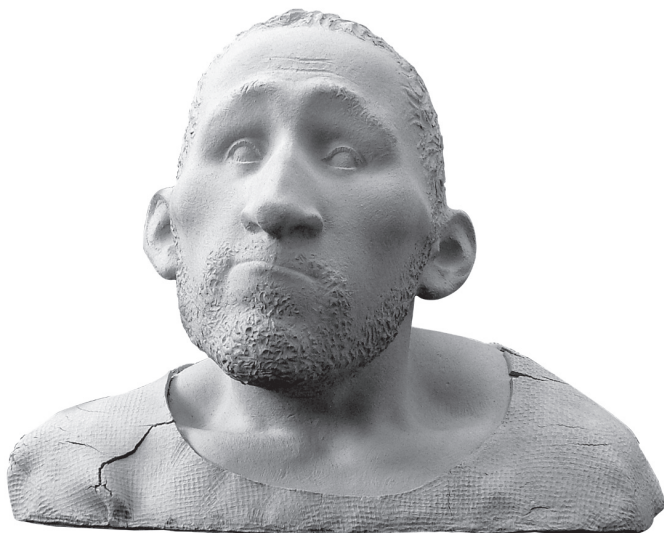
ILLYÉS GYULA annak idején ötagú sípnak nevezte a magyar irodalmat. Ön szerint hány ágú ez a síp?

Ha összeszámoljuk, hogy hány régiója van a magyar irodalomnak, akkor ez lényegesen több. Anyaország, Felvidék, Kárpátalja, Erdély, Délvidék, nyugati magyar irodalom, ez már egy hatágú sípot tételez fel. Még nem beszéltünk a délvidéki irodalom három csomópont-járól: Vajdaság, Horvátország, Muraköz, de ettől még megmaradhatunk az ötagú sípnál mint metaforánál, de valójában több ágról beszélhetünk.

Idén van RADNÓTI MIKLÓS születésének századik, és Sík Sándor születésének százhuszadik évfordulója. Miért fontos a mai kornak ez a két alkotó?

RADNÓTI évfordulójának különösen sokatmondónak kellene lennie, ugyanis életének, költészetének sok olyan tényezője van, ami számunkra ma figyelmeztetés. Egyrészt RADNÓTI sorsa, halála arra figyelmeztet bennünket, hogy a legkisebb mértékű emberellenes ideológia és magatartás megjelenését el kell utasítanunk, mert tragédiához vezet. A másik ilyen intő jelentőségű tény, hogy RADNÓTI életében egy fokozatos közeledés zajlott a magyarsághoz és a kereszténységhez is. A magyar nemzet iránti elkötelezettsége éppen akkor bontakozott ki, amikor ki akarták taszítani a magyar nemzetből, vértanúsorsot kellett megélnie. Van RADNÓTinak egy híres levele, amit KOMLÓS ALADÁRhoz – aki nekem tanárom volt az egyetemen – írt valamikor 1941-ben. KOMLÓS ALADÁR egy zsidó író volt, aki szintén

ki volt rekesztve a magyar irodalomból. Szerkesztett egy folyóiratot és egy antológiát a magyar zsidók számára, és RADNÓTIt is közreműködésre kérte. Akkor RADNÓTI írt egy számunkra nagyon döbbenetes – mondhatnánk, katartikus – levelet Komlós Aladárnak, amiben arról beszélt, nem tartja magát zsidó írónak, ő magyar író, még ha ki is akarják taszítani a magyar nemzetből. Neki ott áll a könyvespolcán ARANY JÁNOS fényképe, amihez ragaszkodik. Ez a levél a nemzeti elkötelezettségnek egy olyan megrendítő dokumentuma, amely jelzi RADNÓTI személyes sorsának a mélységeit, és jelzi a viharok és embertelenségek között is érvényesülő egyetemes magyar szellemiségnek a diadalát és hatalmát, amit RADNÓTI is képviselt. Úgy gondolom, ezt nagyon is életben kell tartani, és fel kell mutatni. Egyébként éppen az évfordulóra jelenik meg egy könyvem RADNÓTIról. A másik jubileum Sík Sándor születésének 120. évfordulója. Sík Sándorhoz engem személyes kötelékek fűztek, ugyanis én a piaristákhoz jártam, ő akkor a piarista rend magyarországi főnöke volt, részt vettem lelki gyakorlatain, hallgathattam az előadásait is. Minden Sándor napon az iskolának egy küldöttsége felkereste Sík Sándort a rendházban, én többször is tagja voltam ennek a delegációnak. Az '50-es években a hatalom nem tudhatott ezekről az illegális találkozó-sokról. Sík Sándorról is összeállítottam egy kis antológiát néhány évvel ezelőtt, amely szintén Csíkszeredában jelent meg. Ebbe azokat a verseit gyűjtöttem egybe, amelyeket a Székelyföldön írt,

Judas Iscariotes - 1991, terrakotta, 33x42x23

ugyanis abban a történelmi periódusban, amelyben a Székelyföld ismét Magyarországhoz tartozott, SÍK SÁNDOR többször volt itt nyaralni. SÍK SÁNDOR egy felvidéki zsidó családból származott, öccse SÍK ENDRE volt, aki az egyik kommunista külpolitikusa volt Magyarországnak a '60-as, '70-es években. SÍK SÁNDOR sorsa, keresztény elkötelezettsége is azt példázza, hogy nem az számít, hogy ki milyen családban született, hogy kinek milyen az eredete, milyen vallású családban nőtt fel, hanem az, hogy az illető személy milyen identitást választott. SÍK az egyik legkeresztényibb magyar költő és gondolkodó, a szegedi egyetem és persze RADNÓTI legkedvesebb tanára volt. Talán még annak is van valami jelképes üzenete, hogy amikor RADNÓTI végül úgy döntött, hogy megkeresztelteti magát a katolikus egy-

ház szertartása szerint, akkor SÍK SÁNDOR kérte fel a keresztelés műveletére. A katolikus tanítás szerint a keresztelés a legfontosabb szentség, amely megjelöli az egyéni ember lelkét. Ebben a szentségben, mondhatom, kiszolgáltatottságban találkozott RADNÓTI MIKLÓS, a zsidó származású magyar költő és SÍK SÁNDOR, a zsidó származású magyar piarista tanár, irodalomtörténész, ugyancsak költő. A keresztelésnek ezt a megszentelt aktusát jelképesnek tekintem, erre érdemes felhívni a figyelmet, mert ez szolgálhatja azt a megbékülést, amelyre a magyar nemzetet belül most oly nagy szükség van.